

MAJTÉNYI MIHÁLY:

A kislejtsze

I.

Gernács, a raktáros, féltizkor délelőtt bejött a személyzeti osztályra. Kicsit vakargatta a fejét, ezt olyankor szokta, ha baj van. Az pedig mindig akad, baj és bosszúság; ismerik már az üzembn Gernács tétova mozdulatát.

A bérelszámoló nyugtalan és lapos pillantása meg is akadt rajta. Tekintete végigsimította köpcös embert. »Hát te minek jöttél« — ez volt a szemében, de aztán ráhajolt megint asztalára. Utóvégre, ha akar valamit, majd megmondja.

A raktáros csak állt tétován, tekintete a referens üres asztalára meredt. Krárogott egyet-kettőt, nyilván készült rá, hogy megkérdezze, hová lett. Már mint Gyuka, a referens. S hogy hol található meg.

Az ajtó most szélesen kivágódott, kirobbant és tele szájjal bejött az Ibolyka.

— Na, mit hozott Gernács bácsi?

Persze hogy rászólt, persze hogy megszólította mindjárt, majd éppen őt nem! Hogy ki járt itt és miért, azt neki csak tudni kell? Azt mindig az Ibolyka tudja legjobban.

— Hát izé... én ötle akartam valamit — s mutatott az üres székre. — Nincs itt?

— E'hívták Gernács bácsi. De félóra múlva itt lesz, biztosan.

— Mert arról van szó — és ez úgy hangzott a raktáros szájából, mint valami vallomás — arról van szó, kérem...

Nem fejezte be a mondatot, közben leült egy székre és halkabba fogta hangját. A lány asztala elé ült, kicsit félrefordított fejjel, mintha állandóan lesné, hátha megjön közben mégis a Gyuka s akkor neki mondja el a dolgot. De nem nyílt az ajtó, sem a folyosóra nyíló szárnyasajtó, sem az a másik, az igazgató szobájából. S ha már elkezdte, hát végigmondja, miről van szó.

— Arról van szó — fogott megint bele — arról van szó, hogyhát megvan a lakás, kérem. Megkaptam.

— No?

Keszeg, a bérelszámoló, ütötte fel fejét csodálkozva, az övé volt a »no« mert az ilyenre, a lakásdologra nagyon hegyes a füle.

— Megvan — fordult most már feléje a köpcös ember és igazított egyet a nadrágszíján. — Csak át kell venni a végzést — és azért is jöttem kérem...

A nagy, szárnyas ablakon át az utca felől belengett a késő, októberi délelőtt párás, ködös homálya. Olmos volt a levegő és szürke, pedig úgy illett volna, hogy ennél a bejelentésnél napfény öntse el az

utcákat. Úgy illett volna, hogy a napsugár hanyattvágódva az ablaktáblán, bokáját csattogtassa és azt jelentse: lakást kapott végre a Gernács bácsi. Vagy legalább kushadnának el a szélben csikorgó cégtáblák; ezek mind a sárga irigység hangját hallatják — legalább így érezte Gernács bácsi ebben a pillanatban, amikor megtette a nagyirodán a fontos bejelentést. Kicsit sóhajtott melléje és ebben benne volt másféléves lakáskérvényének egész kacskaringós útja. A sok dugába dőlt reménykedés, a hajnali sorbanállások a hivatali folyosón, a lakáshivatál előtt, amelynek még a kilincset is leszerelték, és csak egyedül a hivatalszoba tudott ki-be járni, vadul forgatva a kihúzott rézkilincset, miként a vasúti kalauzok a jegylyukasztót.

»Hej, emberek, lakáshoz jutottam végre!« — ez volt a sóhajban; talán maga sem hitte, hogy igaz, Gernács bácsi. Hogy ekkora tülekedésben, annyi sok kérvény közt éppen ő... Dehát igaz volt, nincs vita; csak át kell menni a végzésért, vagy hogy mondják. S azért jött ő ide, elkéredzkedni.

A bérelszámoló, — akinek éppen úgy csikorgott a hangja, mint a cégtábla odakint a szélben, vagy mondjuk mint egy rozsdás szélkakas — ő nem hagyta ennyiben a dolgot. Nem torpant meg attól a kis sóhajtástól Gernács Gáspár ajkán. Beljebb akart hatolni a bejelentés rejtelseibe s faggatni kezdte:

— Aztán milyen?

— Micsoda? — riadt fel sóhajos ábrándozásából Gernács bácsi.

— A lakás. Hogy milyen, mekkora, hány szoba?

— Három — hangzott a büszke válasz.

Gernács bácsi megint babrált a nadrágszíjon, talán hogy megrántsa megint. Arra hogy három. Három szoba.

Ibolyka szája azonban lebiggyedt.

— Á, megosztott lakás, társbérllővel, nem ér sokat Gernács bácsi. Közös konyha, ugy-e? S ki tudja, milyen népekkel...

Neki nem volt csikorgó hangja, az Ibolykának, dallamos meleg hangja volt, mégis úgy beszélt, az irigység nyelvén. Mert nem jár három szoba az öregnek, egy jár neki s mindjárt kitalálta, hogy másé lesz ott két szoba. S ezt öntötte csípősnyelvű formába, az oktató irigység hangját.

Gernács azonban nem hagyta magát. Közelebbrukkolt a székkal, s mint aki titkot árul el, mosolyogva magyarázta:

— Á, kérem, az nem számít; nem számít éppen semmit. Mert tudják kivel kaptam meg a lakást közösben? A Zajc Ferivel, na. Együtt okoskodtuk ki a dolgot.

A Zajc Ferivel, igen. Hát az más, persze. Mert Zajc Ferenc az majdnem annyi, mint Gernács Gáspár, ez köztudomású az üzemben. Ezeket együttlátni mindig, a kocsmában, az utcán: egymás mellett vannak a raktárban is, Gernács a raktáros és Zajc a helyettese. Ezek között soha sincs szóváltás; mint a hörcsög, úgy ugranak egymás védelmére. Ez köztudomású ugyebár. Emlegetik, hogy sokat labdáztak együtt gyerekkorukban és mundértársak voltak a lövészárookban...

Gernács bácsi felkelt és derűsen nézett maga elé. A titkot átadta, most rágódjanak rajta. Kivette a dóznit és sodort egyet, szájába dugta a cigarettát és ráfüstölt.

Elmenőben, kicsit félvállról szólta oda; tekintetével az üres asztal felé vágott:

— Na, majd később jövök, ha itt lesz.

November elején már be is költöztek. Egymást segítve, — lelki barátoknál mi az! Akik együtt bújták a lövészárkot valamikor.

Egy kocsi jött Pirosról, a Gernács bácsi kacatjával. A másik a Turgenyev utcából, Zajc Feri sógorától, ahol a család eddig, gyerekestől meghúzódott. Gernács bácsi megszűnt bejáró lenni, nyugalomba helyezte kerékpárját, amelyen eddig télen-nyáron bekarikázott a faluból. Ó boldogság! Reggel becsületesen kialhatta magát, nem kellett a pedált taposnia örökké.

— Szerencséje volt ennek a Gernácsnak mégis — vélték az üzemben. S hátbaütögette mindenki:

— Na fater, a városi lakás az mégiscsak különb, mi?

— Nono — mondotta ott a raktár mélyén Gernács Gáspár a főraktáros. És ránézett a mattató Zajc Ferire. Az, mintha lesütné szemét, tett-vett és hümmögött. Ha dicsérték nagy szerencséjét neki is, hogy kenyeres pajtásával együtt kapott megosztott lakást, így tett mindíg mostanában; ráhagyta. Nem szólt semmit, éppen mint a másik. »Beszélj bolond« — ezt is jelenthette a hallgatás. Belebeszél mindenki az ember dolgába. Hát lakás, persze hogy lakás, jobb mint örökké kárizkázni Piros felé. Jobb, mint a sógor egyszobája, ahol négyen szorongtak a Zajcok: a férfi, az asszony és két gyerek.

De azért mintha nem beszélgetnének már annyit a raktárban, ezek ketten. Biztosan több az írivalójuk, a Zajc Ferinek pedig sűrűbben kell kijárni a szerszámraktárba — azt ő kezeli, külön — ilyenkor Gernács ott gubbaszt a tolóablaknál és bámul maga elé. Néha simít egyet a homlokán és félszemmel lesi: jön-e a másik? S mintha nem derülne úgy fel az arca, ha a sovány, hosszú kenyerespajtása visszacsámpázik...

Délben is, ha dudálnak, Feri még tesz-vesz. Társa ránéz és tekintével hívja. De nem szól. Csak a másik beszél ilyenkor:

— Te csak eredj, nekem még ezt el kell végezni.

Hát igen, a szerszámjelentés. Gernács bácsi még vár egy sort, aztán megindul. Végigmegy a hosszú gyárudvaron, kezében ott csörög a kávéskanna. Lépked a téli latyakon át; mennek és sodródnak mások is mellette.

— Hát a pajtást, azt hol hagyta?

Gernács csak legyint. »Neki még dolga van« — motyogja, nehogy válasz nélkül maradjon a kérdés. Aztán kifordul a gyárkapun.

A kukac is belülről rágódik az almán — szokták mondani. Szép is a barátság, amíg nem férges: hogy hol bújik bele a romlás — ki tudná azt ugyan?

Nem volt miköztünk soha semmi szóváltás — gondolta Gernács Gáspár hazafelé menet; de már arra nem mert volna megesküdni, hogy nem lesz ilyesmi a közeljövőben. Nem, arra nem mert megesküdni, ördög bújjon az egészbe!

Ördög bújjon az egészbe. Pedig ott van a méreg valahol, érezte, ott van valahol kettőjük között. Ott van azóta, ahogy a két kocsi befutott, az egyik Pirosról, a másik a Turgenyev utcából. Megálltak szépen a nagy ház előtt és a két család cipelni kezdte a betyárbutort.

Az ő holmija parasztszekérről került le — János szomszéd fuvarja volt szívességből; amaz meg, a Ferié, társzekér. Speditőrös; na. Hát igen, ott van valahol a kígyó mérgefoga, ott búvik, s már ezen a találkozáson belemart a lelkekbe. A két puhafasifonér s a két ágy, a disznó-

vályu hátul a saroglyában; a szalmazsákokat előbb kiürítették, jól jött a szalma a pakkolásra... Csempe edények és rozszant konyhaasztal, sok évtized szegénysége.

Hát igen, ott volt a baj. A nagy társzekérről meg hatalmas diófabútorok, szényegek, lábtörő, kokszos-kanna került le. És képek aranyrámában.

Ott gubbasztottak egymás mellett, a két rakomány. Ők meg hordták, hordták egyre: nem nézték, mi melyiké, segít a testvéri kéz ilyenkor. S a két kamasz rihegve-röhögve tologatta az ócska konyhaasztalt; Józsi sógortól, a tönkrement kávéstól való bútordarabot. Márványlapos asztal, csak hát meghasadt régen a márvány a foglalatában, s a rések legjobb búvóhelyei a morzsának. Ingott az egész rozoga asztal, azt tologatta a két gyerek.

— Hop ho, te vigyázz, mert összetörik!

— Ez? Hehe, ez már törött volt, amikor megcsinálták.

S akkor nagyot reccsent az asztal és széttört a folyosón. A márványlapja öngyilkos-módon több darabban kiugrott és elterült a padlón. A két gyerek meg röhögve, egymást csipkedte, siratta az asztalt s kinevette vele a szegénységet. Amikor^o ő, akár a himes tojáást, ott vitte a fehér!akkos konyhaasztalukat. Dehát ez már így van: az ócska az szemétrevaló, az újat becézik és simítgatják. Ez már így van.

S ez a kétféle holmi ez nem bírta egymást a közös lakásban. Olyan szépen megbeszéltek pedig Ferivel: nekik két szoba, neki a harmadik meg a folyosó, oda ő rakodhat. De jött a ténsasszony — ő már csak így hívja, neki nem komaasszony, sem aranyos Rozika — jött a ténsasszony és húzogatta az orrát. Hogyhát mégse lehet a sok ócska kacat az üveges-gangon, mit szól, aki hozzájuk jön. Oda bútor kell, rendes fonott székek, asztal, cserépvirág. Aztán az is az övék lett, a gang, a Feriéké; az ő holmija meg a padlason porosodik.

Legyintett Gernács bácsi, mintha önmagával vitatkozna. Mintha elüzné magától azt a sok bolond gondolatot. Az ember, amiye van, azt hordozza, hurcolja lakásról-lakásra; sok kacatját, míg egy nap öt viszik el a holmi mellől a temetőbe. Hogy ő ilyenekre azelőtt nem is gondolt, nem jöttek ilyen gondolatai. Csak mióta beleült ebbe a városi lakásba. A nayvalya a Zajc Feribe, meg a tekintetes asszonyba és a két kamaszba! Fontos hogy tető alatt van, hogy nem kell nyolc kilométerről bejárogatnia — hát nem az a fontos?

Most már abban sem volt biztos, hogy valóban az a fontos.

III.

Ugy romlik, mondom, az alma, belülről, de aztán egy nap kiüt a forradás a bőrén és megrusnyul.

... Tisztán hallotta ő aznap reggel az ajtón keresztül, hogy kiabál a ténsasszony a kislefje miatt; pujgatja az urát. Nem mintha az övé — az ő felesége — nem kezdene rá ugyanígy. De ő leinti csöndes szóval vagy rákiabál. Neki a Zajc Feri a barátja, diófa bútorról és a két szobával is, a hajdani kereskedőmód úri jeleivel, rokonságával — míghát az ő sorsa csak a pallérság volt a multban, meg a szegénység. Most pedig egyformák na, egyformák. Neki barátja ez az ember és kész. Ő lenyeli a célzásokat a Zajctól, helyreintí az asszonyt, ha pujgat, dehát vékonyak az ilyen városi falak és sok az ajtó... áteresztí a hangot. Az pedig nem jó. Mert a Zajcéknál másként van, bizony másként!

A kislejtszet hajtogatják még mindig Zajcék, élükön a ténsasszony-nyal. Hogyhát ki törte el; a Feri csak bele-belebrummog. A kislejtsze eltört, ördög tudja, hogy kinek a kezén, kinél volt utoljára. Azt sem tudni kié ez a kislejtsze. Ő hozta a házhoz, de a Zajcék csináltattak nyelet neki. S jó volt minden apró háborúskodás ellenére, közös volt, mindnyájuké. Most kicsorbult, ördög a dolgába, ebből lett a ribillió.

— Ők törték el — kezdte el a pujgatást most már Gernácsné is.

— Hallgass már, nem mindegy az? Ekkora lármát egy ilyen ócska fejsze miatt!

Dé'ben már a ténsasszony mérges ajtórándítás után csak bekiabáló üzenet formájában harsogta:

— Mondja meg a feleségének, hogy az eltört fejsze nyele a miénk volt, ha nem is mi törtük el! Különben is most magukon a sor, hogy megcsináltassák!

Elmenőben mintha olyat is mondott volna a ténsasszony, hogy koldusnépség. Nem is nekik mondta, a szemükbe, csak úgy dúlva-fúlva, mérgében, a falaknak. Csakhogy a falakról addigra már visszaverődött a sok-sok más pujgató szó is. Például ilyenek, hogy ne hadd magad, te mint volt kereskedő egy ilyen pallértól! Meg hogy: jó lesz a krumplit újból átmérni, az kint állt a gangon és sohasem tudni... Meg az hogy örökké égetik azt a villanyt, pedig mi fizetjük! Harmadát adják csak hozzá és többet fogyasztanak, mint mink...

Mondom, a falak akkor már harsogtak és verték vissza a csatakiáltásokat. És pár nap mulva dehogyan várták volna Gernács Gáspár a Zajc Feri munka után!

Nem is néztek már egymásra, csak a segédmunkáshoz intéztek szavakat, hogy abból értsen a másik.

A kislejtsze, úgylátszik, az a buta kis vasdarab, elvágta végleg a ketőjük barátságát.